

אורתיות מחכימורת

- גליון ט' -

י"ל ע"י סטאמ'פּ - פּרױקט פּיקוח הסת"ם העולמי
בראשות ובהכוונת הגאונים הג"ר משה אורי בלוי שליט"א, הג"ר חיים שפרלינג שליט"א,
הג"ר יעקב זיונס שליט"א, הג"ר דן בריקער שליט"א והג"ר ראובן מנדלוביץ שליט"א

שאלת חכם

שאלות אקטואליות שעלו על שולחנם
של רבני 'בית ההוראה' של סטאמ'פּ

בענין קולמוס קרמי
הג"ר משה אורי בלוי שליט"א:

כתב הקסת הסופר (סימן ג' סעיף ו') י"ש אומרים שיש לכתוב בקולמוס של קנה ולא בנוצה ואין נוהגים כן אלא כותבים בנוצה ואפילו בקולמוס של ברזל עכ"ל.

ובלשכת הסופר (ס"ק ה') כתב ז"ל 'כתב בספר בני יונה מצוה מן המובחר ליקח קולמוס של קנה, וכן אמרו חז"ל שזכותה קנה ליקח ממנה קולמוס לס"ת, שכן אין לגזול מה שזכותה מן השמים גם מגזירת חק תוכות אך בהיות כי במדינתנו אין הקנים מצויים חזקים כל כך וכי ע"כ נהגו בשל ברזל או נוצה, דודאי אין בו חשש חקיקה דהוי חק יריכות וגזירת חק תוכות גזירה חדשה שלא מצאנו מגמ' וכו' על כן עדיף טפי לעשות כתב מיופה ושווה ממחוש כאלה עכ"ל.

וכתב על זה החתם סופר בהגהתו על הקסת הסופר שם וז"ל: ידברי בני יונה צ"ע אטו קולמוס לאו קנה היא כל שהוא רך ואינו נשבר ע"י הטייתו לכאן ולכאן כי חוזר לקדמותו נאמר עליו יהיה רך כקנה ואל יהיה קשה כארז וא"כ טוב לכתוב בקנה של נוצה דהוה מן המותר בפ"ך וכו' אבל על כל פנים אין להרהר על כתיבת סופרים בקנה של נוצה עכ"ל והנה בזמננו שהתפשט המנהג בקרב הסופרים לכתוב עם קולמוס קרמי מפני שיש היום בנוצה את אותם חסרונות שהיו בקנים שבזמן הבני יונה על כן נלענ"ד דאין בזה שום חשש.

ובעל השאלת משה הביא בתשובה כמה הוכחות שלשונות מכתביה בקנה לכתובה בברזל או בנוצה לא הוי שינוי, והוסיף שעל אף שמדברי החתם סופר משמע שלשונות מקנה לנוצה הוי שינוי, מ"מ מסיק שיש לסמוך על שאר פוסקים שחולקים על החתם סופר.

אלא שיש לי להעיר שגם החתם סופר לא קאי אלא על מה שכתב הבני יונה שכשיש בעיה בכתיבה בקנה והעצה היא לכתוב בקולמוס של נוצה או בקולמוס של ברזל, על זה כתב החתם סופר שעדיף לכתוב בנוצה מאשר בברזל משום שהיא מין המותר בפ"ך. אבל כשיש בעיה טכנית בכתיבה בנוצה עצמה כמו בקנה, על זה לא אמר החתם סופר שעדיף לכתוב במין המותר בפ"ך אפילו שיש בו בעיה בכתיבה.

ועוד שהרי בסוף ההג"ה שם כתב החתם סופר דאף שיש לדחות את מה שכתב שנוצה עדיף מקנה משום שהיא עשויה מדבר המותר בפ"ך, אך על כל פנים אין להרהר על כתיבת סופרים בקנה של נוצה, וחזינו נמי שגם בלאו האי סברא של מין המותר בפ"ך עדיף, בכל זאת שרי לשנות.

וגם דלא מסתבר שהחתם סופר סובר שאם היו הנוצה והקנה שניהם חזקים וכשרים לכתיבה באותה מידה גם אז עדיף היה לכתוב בנוצה משום שהיא מין המותר בפ"ך ולא בקנה, שמתעם זה בלבד אין לגזול לה מה שזכותה מן השמים. ולא כתב את הערתו רק אחרי שכתב הבני יונה שהקנים חלשים ולא יצא כתב מיופה וכו' ואפשר לכתוב אפילו בברזל, ועל זה כתב החתם סופר שעדיף לכתוב בנוצה.

ומשמע שעיקר הטעם הוא שלא עדיף לכתוב בקנה כתב שאינו מיופה בגלל מש"כ חז"ל שאין לגזול מה שזכה מן השמים, והוא הדין שאין עדיפות לכתוב בנוצה כשהכתב פחות מיופה, באופן שאפשר לכתוב כתב מיופה יותר עם קולמוס קרמי. ובנוגע לחשש חק תוכות משמע משתיקת החתם סופר דס"ל כהבני יונה שאין לחשוש לזה כלל.

הערת הג"ר משה בלוי שליט"א
על מאמר 'אותיות פורחות' גליון ח'

מה שצייד להחמיר בירך שמאלי של ח' שנפסק על פי דברי המשנה ברורה (סימן ל"ב ס"ק פ"ב) שהקל בירך הה"א שתלאו בהפסק דק כחוט השערה. נראה שאינו דומה כלל, דמה שהכשיר המשנה ברורה שם היינו משום שירכה נוטה לצד ימין כיו"ד ועל ידי זה יש לה צורת ה' ולא נשתנית לחי"ת, [ואכן בה"א בכתב ועל"ש שהירך יורד ביותר ואינו נוטה לימין אין להכשיר אם יריכה תלוי בהפסק דק כחוט השערה משום שנשתנית צורתה לחי"ת]. אבל אין להוציא מזה חומרא לפסול ח' שיריכה השמאלי מופסק בהפסק כחוט השערה, ואין ראייה מכאן שהמשנה ברורה חולק על המקדש מעט שכתב שמועיל תיקון בכה"ג אפילו בחי"ת דרש"י כיון שצורתה עליה.

לצלר אומן

טיפ קליגרפי לשיפור הכתיבה
מאת הרב נחמיה אייזיקוביץ

קביעת זווית הקולמוס

מהו קולמוס?

הקולמוס, הוא הכלי המקשר בין היד המבצעת לבין הקלף עליו מתבצעת הכתיבה. מכיון שכן, אם נדע להתאים את הקולמוס ליד שלנו, נוכל להתגבר על הרבה חסמים וקשיים הנקרים בדרכו של כל סופר.

כלל מנחה לפני הכל, על מנת שנדע איזו זווית אנחנו צריכים בקולמוס שלנו, אנחנו צריכים למצוא את מנח קף היד שבו הזרוע וכף היד שלנו ניצבים בזווית ובתנאים המאפשרים נוחות ושחרור מקסימליים שיאפשרו ליד את התנועה הנדרשת לכתיבה ללא הגבלה.

לאחר מכן, ישנם כללים נוספים שאיתם צריך להתחיל לעבוד כי הם הגדרות יסודיות. אסור! שהזרוע תהיה מקווצת או געולה - כדי למנוע הגבלה על הביצוע של הכתיבה, פרק יד מקוץ אינו יכול לבצע את התנועות הנדרשות מהיד בביצוע הכתיבה.

קף היד תהיה מונחת בהמשך ישר לקו הזרוע על מנת למנוע עומס ולחץ על מפרק קף היד. הקולמוס יהיה מונח ברכות בשורש האגודל (הנכון ביותר סביב זווית 4:30). לא נוכל להרחיב עוד מעל במה קצרה זו, אבל חשוב לדעת שעם עבודה נכונה עם זווית הקולמוס בהתאמה למנח קף היד נוכל להתמודד גם עם מגבלות הדין וההקלף.

בהצלחה במלאכת הקודש

אותיות פורחות

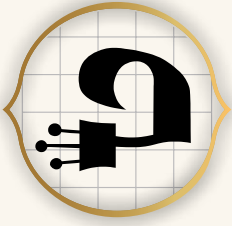
- 2 -

- 1 -

- 4 -

- 3 -

- 6 -

- 5 -

- 8 -

- 7 -

צורות האותיות מתוך הספר מקדש מעט מהדורת 'סימא דקדושה'

פסול טיטין פיפין
אותא בברייתא (שבת ק"ג): שלא יכתוב טיטין פיפין (ציור 1) ומצאנו ג' פירושים בראשונים בביאור דברי הברייתא, ויש נפק"מ מדבריהם לענין שיעור כפיפת הטיטין לכתחילה ובדיעבד.

א. דעת הרמב"ן והרשב"א והריטב"א והר"ן (שבת שם), וכן הוא במאירי (קריית ספר מאמר ב' חלק א') שכונת הברייתא להזהיר שידביק היטב את הדופן השמאלי לגוף האות שלא תיפדד הטיטין מן הפ"א, כדי שלא תתחלק לשתי אותיות פ' ו' (ציור 2).

ב. שיטת היראים (סימן שצ"ט), וכן הוא בספר התרומה ובהגהות מימוניות, שכונת הברייתא שלא יעשה טיטין כפיין, היינו שלא יכפוף את ראש הטיטין לתוכה הרבה (ציור 3) כדי שלא תדמה במקצת לפ"א.

ג. הרא"ש (הלכות ספר תורה סימן י"ב) כתב שכונת הברייתא להזהיר שלא להפוך את הטיטין על צדה כדי שלא תראה כפ"א (ציור 4).

והנה התוספות (ד"ה 'טיטין') כתבו בשם רבינו תם שמדברי הברייתא מוכח שצריך לכפוף את ראש הטיטין לתוכה כעין פ' ולא נתבאר מהו שיעור הכפיפה. ויש ללמוד ממחלוקת הראשונים הג"ל מהו שיעור הכפיפה הנצרך: שלשיטת הרמב"ן וסייעתו שהאזהרה היא שלא יפריד את החלק הימני מהשמאלי, בהכרח שכונת ר"ת שהצריך לכפוף את ראש הטיטין היינו שצריך לכפוף את ראש הטיטין לצד ימין כל כך הרבה עד שאם יפריד את האות לשני חלקים החלק הימני יראה כפ"א ממש.

אך לפי שיטת היראים שגם בלא שתחלק האות לשנים עלולה להידמות לפ"א בהכרח שכונת ר"ת שהצריך לכפוף את ראש הטיטין, היינו שצריך לכפוף את ראש הטיטין רק מעט. ולכן הוצרך התנא להזהיר שלא יכפפה יותר מדי, כי אם יכפפה הרבה תדמה לפ"א הפוכה. ונמצא ששיטת היראים וסייעתו היא ממש הפך שיטת הראשונים הג"ל שהצריך דוקא לכפוף הרבה כדי שתדמה לפ"א, דאדרבה יש להזהר שלא לכפוף את הטיטין רק מעט, כדי שלא תדמה לפ"א.

ודעת הרא"ש שביאר כונת הברייתא שלא יפוך את הטיטין על צידה, הבין דברי ר"ת שצריך לכפוף את ראש הטיטין דהיינו שיכפוף את הראש בשיעור כזה שאם יטה אותה על צדה תדמה לפ"א. אבל אם לא יכפוף את ראשה כלל (ציור 5) גם אם יטה אותה על צדה לא תדמה לפ"א.

ולשיטתו מצינו דרך אמצעית בהבנת דברי ר"ת, דלא ס"ל כהיראים שאזהרת הברייתא היא שלא לכפוף את ראש הטיטין הרבה משום שע"י זה תדמה לפ"א, שהרי הפסול הוא רק מחמת שהיטה אותה על צדה, אבל אם כותב ט' ישרה אף אם יעמיד את ראשה הרבה לתוך חלל האות אינה נראית ע"י כך כפ"א ואפילו אם יעקם לצד ימין עד שתיראה כפ"א ממש, גם כן אין לפסול.

וגם לא ס"ל כשיטת הראשונים שהצריך לכתחילה לכפוף את הראש לצד ימין כל כך הרבה עד שהחלק הימני בפני עצמו ידמה לפ"א, שמכיון שכונת הברייתא לפסול רק אם יפוך את הפ"א בפועל, על כן סגי במה שיעמיד את הראש לתוך החלל גם אם לא יכפוף לצד ימין כדי שתיווצר צורת פ' על ידי ההיפוך.

והנה במקדש מעט (קונטרס הא"ב אות ט' ס"ק ה') דקדק מלשון התיקון תפילין (אות ט') שהזהיר רק שלא תיגע הכפיפה במושב, שאין פסול בהעמקת הכפיפה כלפי מטה, ורק אם עיקם את הכפיפה לצד ימין (ציור 6) רק אז יש לחוש שנעשית פ', ואינו חושש לשיטת היראים וסייעתו שע"י העמקת הכפיפה נדמית לפ"א הפוכה. ויעוייש (ס"ק ו') שאפילו אם עשה הכפיפה לצד ימין מהני תיקון ע"י גרידה.

אך הביאור הלכה (משנת סופרים אות ט' ד"ה 'ולא יהיה כפוף הרבה') חושש לכתחילה לדעת היראים וסייעתו שאפילו בכפיפה בלא עיקום לצד ימין צריך להחמיר לתקן במקום דאפשר, דהיינו שספר תורה יבטל צורת האות ויכתבנה מחד ש ובתפילין ומחזות ש"א אפשר לתקן שלא כסדרן. יסמוך על המכשירים. [ויש לדון מהו שיעור כפוף הרבה שהחמיר בו המשנה סופרים, והנה בתשובות והנהגות (חלק א') סימן תרל"ה) כתב שהשיעור הוא שלא תיגע הכפיפה עד חצי גובה החלל (ציור 7)].

ואם נגעה הכפיפה במושב (ציור 8) כתב הביאור הלכה שיש להחמיר שאפילו בתפילין ומחזות שלא יועיל תיקון שלא כסדרן, ולדינא: יש שחששו לדעת הביאור הלכה, אך במשנת מרדכי (צורת אות ט' ח) הביא שדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל דאף דלכתחילה יש לחוש לדעת המשנה סופרים שלא להעמיד את הכפיפה הרבה, אך אם היא כפופה הרבה בשווה ואינה מתעקמת לצד ימין אפילו אם היא נוגעת במושב יכול לגרור את הכפיפה ועדיין הוא בגדר מהודר, דלהלכה יש לנקוט כדעת המקדש מעט בזה, אם לא שהקונה התנה עם הסופר בפירוש שיכתוב דוקא כדעת המשנה ברורה. אך אם כפיפת הראש פונה בשיעור לצד ימין אפילו במקצת יש לחוש לדעת היראים.

ואם לא עשה לה כפיפה כלל (ציור 5) נחלקו בה הפוסקים [יעיין במקדש מעט (שם ס"ק ד') שהביא דבריהם] ולדינא פסק המשנה מרדכי שמועיל תיקון אף בלי לשאול לתינוק, עיי"ש.

דברים

תגובות למדור "תמונת הסוגיה" מגיליון ח':

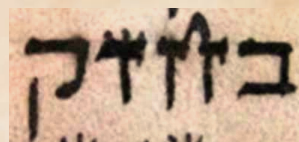
א. על זה, כתב המשנ"ס באות י"ד: "ואם האריך העוקץ עד שווה למטה לרגל ימני ונראית כח"ל קטנה פסולה". ומה תקנתו? בתחילה הביא שאולי מהני רק לגרור את העוקץ השמאלי. אבל בביאור ההלכה שם האריך שהרי פוסקים את ר"ת רק לחומרא. ולא לקולא ולומר, שאם יגרוד את העוקץ לבד לא יהיה צורת י"ד. אלא אם יגרוד את העוקץ לבד, הרי יש בכך חסרון של "חזק תוכות" ולכן צריך לגרור גם רגל ימני.

ב. הו"ד פסולה למרות שהרגליים קצרות אך בכך ללמוד שהיא י"ד ולא ח"ל.

מטרת המדור היא לעורר לב המעיינים התגובות לשאלות אין מביעות את עמדת סטאמ"פ ו/או רבני סטאמ"פ.

תמונת הסוגיה

תמונות עדכניות מ'לשכת ההגהה' של סטאמ"פ

תינוק קרא אותה ד'

א. האם יש לחוש לדבריו?
ב. האם היה צריך לשאול עליה לתינוק?

תשובות למדור זה ניתן לשלוח למייל:

s800201151@gmail.com (לציין בשורת הנשוא 'תמונת הסוגיה')

תגובות נבחרות יפורסמו בעז"ה בגיליון הבא.

סטאמ"פ הינו ארגון ראשון מסוגו העוסק בפיקוח על מוצרי סת"ם. מוצרי הסת"ם שתחת פיקוחו נכתבים ע"י סופרי-סטאמ"פ, עם קלף ודיו שמאשרים על ידינו, עוברים הגהה כפולה על ידי שני מגייה-סטאמ"פ ושתי הגהות מחשב, ולבסוף מאושרים ומוחתמים על ידינו. ארגון סטאמ"פ פועל ללא מטרת רווח ועומד תחת עינם הפקוחה של גדולי הרבנים בתחום הסת"ם.

אישור והחתמת מוצרי סת"ם | לשכת הגהה | הכשרת מגייהם | בית הוראה | ליווי סופרים

שעות קבלת קהל בבית ההוראה: א-ה 15:15-15:45 שמואל הנביא 90 ירושלים.
העלון מפרי עטו של מחבר הספר סימא דקדושה על המקדש מעט. הגהה: הג"ר יעקב זיונס שליט"א. עיצוב: שלמה לרר חברה למיתוג ופרסום בע"מ.

מספר טלפון: 1800201151 | מייל: s800201151@gmail.com

להרשמה לקבלת העלון לחץ כאן <<

